ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

F. G. JACOBS

της 16ης Σεπτεμβρίου 2004 [1]

1. Το κύριο ζήτημα στην παρούσα υπόθεση είναι να γίνει διάκριση, στο πλαίσιο της Συμβάσεως των Βρυξελλών [2], μεταξύ συμβάσεων καταναλωτών και συμβάσεων εν γένει.

2. Ειδικότερα, σε ποια κατηγορία υπάγεται μια σύμβαση όταν έχει συναφθεί από κτηνοτρόφο για την αγορά κεραμιδιών μιας αγροικίας η οποία χρησιμοποιείται από αυτόν εν μέρει για ιδιωτικούς σκοπούς, και συγκεκριμένα ως κατοικία της οικογένειάς του, και εν μέρει για κτηνοτροφικούς σκοπούς, και συγκεκριμένα για τη στέγαση αγελαίων ζώων και την αποθήκευση ζωοτροφών;

3. Περαιτέρω, άλλα, πιο τεχνικά, ζητήματα αφορούν τις πράξεις που πρέπει να γίνουν για τη σύναψη συμβάσεως καταναλωτή, οι οποίες, για να εφαρμοστεί ο σχετικός κανόνας της Συμβάσεως των Βρυξελλών, πρέπει να λάβουν χώρα στο κράτος κατοικίας του καταναλωτή.

Η Σύμβαση των Βρυξελλών

4. Η Σύμβαση των Βρυξελλών έχει εφαρμογή σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Ο τίτλος ΙΙ καθορίζει τη διεθνή δικαιοδοσία των συμβαλλομένων κρατών. Ο βασικός κανόνας, ο οποίος περιέχεται στο άρθρο 2, είναι ότι διεθνή δικαιοδοσία έχουν τα δικαστήρια του συμβαλλομένου κράτους στο οποίο κατοικεί ο εναγόμενος. Ωστόσο, βάσει εξαιρέσεως από τον κανόνα αυτόν, άλλα δικαστήρια έχουν διεθνή δικαιοδοσία σχετικά με ορισμένες αγωγές.

5. Το άρθρο 5, σημείο 1, της Συμβάσεως απονέμει διεθνή δικαιοδοσία «ως προς τις διαφορές εκ συμβάσεως» στο δικαστήριο «του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή».

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 — Σύμβαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 με τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Η Σύμβαση αυτή υπό την παγιωμένη μορφή της μετά τις τροποποιήσεις της με τις τέσσερις διαδοχικές Συμβάσεις προσχωρήσεως —η μορφή η οποία μας αφορά εν προκειμένω— έχει δημοσιευθεί στην ΕΕ 1998, C 27, σ. 1. Από την 1η Μαρτίου 2002 (ημερομηνία μεταγενέστερη των πραγματικών περιστατικών της παρούσας υποθέσεως) η Σύμβαση αντικαταστάθηκε, όχι όμως για τη Δανία και για ορισμένα υπερπόντια εδάφη άλλων κρατών μελών, από τον κανονισμό (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2001, L 12, σ. 1).

6. Το τμήμα 4 του τίτλου ΙΙ της Συμβάσεως, το οποίο περιλαμβάνει τα άρθρα 13 έως 15, επιγράφεται «Διεθνής δικαιοδοσία σε συμβάσεις καταναλωτών». Το άρθρο 13 ορίζει, κατά το μέρος που έχει σημασία εν προκειμένω, τα εξής:

«Σε συμβάσεις που ο σκοπός τους μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητα αυτού που τις καταρτίζει, και που αποκαλείται στη συνέχεια "καταναλωτής", η διεθνής δικαιοδοσία καθορίζεται από τις διατάξεις του παρόντος τμήματος [...]:

1) όταν πρόκειται για πώληση ενσωμάτων κινητών με τμηματική καταβολή του τιμήματος ή

2) όταν πρόκειται για δάνειο με σταδιακή εξόφληση ή για άλλη πιστωτική συναλλαγή συνδεομένη με τη χρηματοδότηση αγοράς ενσωμάτων κινητών ή

3) για κάθε άλλη σύμβαση που έχει ως αντικείμενο παροχή υπηρεσιών ή προμήθεια ενσωμάτων κινητών αν:

α) πριν από την κατάρτιση της συμβάσεως, έγινε στο κράτος της κατοικίας του καταναλωτή ειδική προσφορά ή διαφήμιση και

β) ο καταναλωτής [τέλεσε] στο κράτος αυτό τις απαραίτητες για την κατάρτιση της συμβάσεως πράξεις [...]»

7. Το άρθρο 14 ορίζει ότι ο καταναλωτής δύναται να εναγάγει τον αντισυμβαλλόμενο «είτε ενώπιον των δικαστηρίων του συμβαλλόμενου κράτους στο έδαφος του οποίου έχει την κατοικία του ο αντισυμβαλλόμενος είτε ενώπιον των δικαστηρίων του συμβαλλόμενου κράτους, στο έδαφος του οποίου έχει την κατοικία του ο καταναλωτής».

Τα πραγματικά περιστατικά και η διαδικασία

8. Ο J. Gruber είναι κτηνοτρόφος στην Αυστρία, κοντά στα σύνορα με τη Γερμανία. Το υποστατικό του περιλαμβάνει τόσο μια αγροικία, σε μέρος της οποίας (το οποίο αναφέρθηκε ότι είναι το 62 % του συνολικού εμβαδού των ορόφων της) κατοικεί με την οικογένειά του, ενώ το υπόλοιπο μέρος χρησιμοποιείται ως χοιροστάσιο και για την αποθήκευση ζωοτροφών, όσο και χωριστά βοηθητικά κτίσματα στα οποία περιλαμβάνονται ένα άλλο χοιροστάσιο, μια αίθουσα με μηχανές και ορισμένα σιλό για ζωοτροφές.

9. Η Bay Wa AG έχει διάφορες επιχειρήσεις στη Γερμανία. Στο Pocking, όχι μακριά από

τα σύνορα με την Αυστρία, έχει τόσο ένα κατάστημα δομικών υλικών όσο και ένα κατάστημα εργαλείων και υλικών για μαστορέματα και ειδών κηπουρικής. Το κατάστημα εργαλείων και υλικών για μαστορέματα και ειδών κηπουρικής εκδίδει φυλλάδια, τα οποία διανέμονται και πέραν των συνόρων στην Αυστρία.

10. Ο J. Gruber πληροφορήθηκε για την Bay Wa μέσω τέτοιων φυλλαδίων. Θέλοντας κεραμίδια για τη στέγη της αγροικίας του, ζήτησε από τηλεφώνου πληροφορίες για τα διαθέσιμα είδη κεραμιδιών και για τις τιμές, μολονότι στα διαφημιστικά έντυπα δεν γινόταν λόγος ειδικά για κεραμίδια. Συστήθηκε και δήλωσε πού μένει, αλλά δεν ανέφερε ότι είναι κτηνοτρόφος. Ο υπάλληλος με τον οποίο μίλησε ανταπέδωσε το τηλεφώνημα και υπέβαλε προφορική προσφορά. Ωστόσο, ο J. Gruber θέλησε να ελέγξει τα κεραμίδια, οπότε μετέβη στις εγκαταστάσεις της Bay Wa.

11. Εκεί του δόθηκε γραπτή προσφορά. Ο J. Gruber δήλωσε ότι είναι κτηνοτρόφος και ότι θέλει κεραμίδια για τη στέγη της αγροικίας του. Ανέφερε επίσης ότι έχει άλλα κτίσματα τα οποία χρησιμοποιούνται κυρίως για κτηνοτροφικούς σκοπούς, αλλά δεν ανέφερε αν το κτίριο στο οποίο θα τεθούν τα κεραμίδια χρησιμοποιείται κυρίως για κτηνοτροφικούς ή για ιδιωτικούς σκοπούς.

12. Την επόμενη ημέρα, ο J. Gruber τηλεφώνησε στην Bay Wa από το σπίτι του στην Αυστρία και της είπε ότι δέχεται την προσφορά. Η Bay Wa απέστειλε στην τράπεζα του J. Gruber τηλεομοιοτυπία με την οποία βεβαιωνόταν η σύναψη της συμβάσεως.

13. Όταν ολοκληρώθηκε η τοποθέτηση των κεραμιδιών, ο J. Gruber βρήκε σημαντικές χρωματικές διαφορές στα κεραμίδια, παρά την εγγύηση της Bay Wa ότι το χρώμα θα είναι ομοιόμορφο. Κατά συνέπεια, ο J. Gruber βασιζόμενος στην πιο πάνω εγγύηση και επικαλούμενος ζημία, άσκησε αγωγή ενώπιον αυστριακού δικαστηρίου ζητώντας να του επιστραφεί το ποσό που κατέβαλε για τα κεραμίδια, να του αποδοθούν τα έξοδα αφαιρέσεως των κεραμιδιών και τοποθετήσεως νέων κεραμιδιών και να αναγνωριστεί η ευθύνη της Bay Wa για κάθε μελλοντικό έξοδο.

14. Ο J. Gruber, για να στηρίξει τη διεθνή δικαιοδοσία των αυστριακών δικαστηρίων, επικαλέστηκε το άρθρο 13 επ. της Συμβάσεως των Βρυξελλών, πλην όμως η Bay Wa προέβαλε ένσταση ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι έχει διεθνή δικαιοδοσία λόγω του ότι η δίκη αφορά σύμβαση καταναλωτή υπό την έννοια των διατάξεων αυτών, πλην όμως η απόφαση αυτή εξαφανίστηκε στον δεύτερο βαθμό. Η υπόθεση τώρα εκκρεμεί ενώπιον του Oberster Gerichtshof (Ανωτάτου Ακυρωτικού), το οποίο ανέστειλε τη διαδικασία και ζητεί την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως επί των εξής ερωτημάτων:

«1) Έχει καθοριστική σημασία ο προέχων ιδιωτικός ή επαγγελματικός σκοπός μιας οικονομικής πράξεως για την κάλυψη εν μέρει ιδιωτικών αναγκών προκειμένου να γίνει δεκτό ότι υπάρχει η ιδιότητα του καταναλωτή κατά την έννοια του άρθρου 13 της Συμβάσεως

των Βρυξελλών και ποια κριτήρια είναι καθοριστικά προκειμένου να διαπιστωθεί αν προέχει ο ιδιωτικός ή ο επαγγελματικός σκοπός;

2) Εξαρτάται ο καθορισμός του σκοπού από τις περιστάσεις οι οποίες αντικειμενικά μπορούσαν να γίνουν αντιληπτές από τον αντισυμβαλλόμενο του καταναλωτή;

3) Πρέπει, σε περίπτωση αμφιβολίας, να θεωρηθεί σύμβαση καταναλωτή η σύμβαση η οποία είναι δυνατόν να συνδέεται τόσο με ιδιωτικές όσο και με επαγγελματικές δραστηριότητες;

4) Υπάρχει διαφήμιση κατά την έννοια του άρθρου 13, σημείο 3, στοιχείο α', της Συμβάσεως των Βρυξελλών πριν από την κατάρτιση της συμβάσεως και στην περίπτωση που ο μελλοντικός αντισυμβαλλόμενος του καταναλωτή διένειμε μεν διαφημιστικά φυλλάδια στο συμβαλλόμενο κράτος κατοικίας του καταναλωτή, αλλά το προϊόν που αγόρασε στη συνέχεια ο καταναλωτής δεν διαφημιζόταν στα φυλλάδια αυτά;

5) Υπάρχει σύμβαση καταναλωτή κατά την έννοια του άρθρου 13 της Συμβάσεως των Βρυξελλών και στην περίπτωση που ο πωλητής υπέβαλε τηλεφωνικώς προσφορά από τη χώρα του στον αγοραστή που κατοικούσε σε άλλη χώρα, προσφορά η οποία δεν έγινε δεκτή, αλλά ο αγοραστής στη συνέχεια αγόρασε βάσει γραπτής προσφοράς το προϊόν που προσφέρθηκε;

6) Μπορεί να θεωρηθεί ότι κατά το άρθρο 13, σημείο 3, στοιχείο β', της Συμβάσεως των Βρυξελλών ο καταναλωτής έχει τελέσει στη χώρα του τις απαραίτητες για την κατάρτιση της συμβάσεως πράξεις και στην περίπτωση που ο καταναλωτής δέχθηκε, στο πλαίσιο τηλεφωνικής συνδιαλέξεως που είχε από τη χώρα του, μια προσφορά που του είχε υποβάλει ο αντισυμβαλλόμενός του από τη δική του χώρα;

15. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν οι διάδικοι της κύριας δίκης, η Αυστριακή, η Γερμανική, η Ιταλική, η Πορτογαλική και η Σουηδική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 24ης Ιουνίου 2004 προφορικές παρατηρήσεις υπέβαλαν ο J. Gruber, η Ιταλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή.

Ο χαρακτηρισμός μιας συμβάσεως ως συμβάσεως καταναλωτή

16. Τα συνυφασμένα ζητήματα που θέτουν τα τρία πρώτα ερωτήματα του εθνικού δικαστηρίου είναι όλα γενικού περιεχομένου και κάλλιστα μπορούν να συνεξεταστούν, αν

και θα προτιμήσω να τα αναλύσω με λίγο διαφορετικό τρόπο από εκείνον με τον οποίο τέθηκαν.

17. Το ουσιώδες ζήτημα είναι αν μια «μικτή» σύμβαση όπως εκείνη που ο J. Gruber συνήψε με την Bay Wa πρέπει να θεωρηθεί σύμβαση καταναλωτή υπό την έννοια της Συμβάσεως των Βρυξελλών.

18. Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο επιθυμεί επίσης να πληροφορηθεί ποιες περιστάσεις πρέπει να ληφθούν υπόψη για τον χαρακτηρισμό αυτόν και αν οι περιστάσεις αυτές αντικειμενικά μπορούσαν να γίνουν αντιληπτές από τον καταναλωτή.

19. Όπως θα δούμε, η απάντηση στα ερωτήματα αυτά είναι κατά την άποψή μου ξεκάθαρη. Ωστόσο, θα βοηθήσει να κοιτάξουμε πρώτα το υπόβαθρο των διατάξεων της Συμβάσεως των Βρυξελλών που αφορούν τις συμβάσεις καταναλωτών και μετά την ερμηνεία των διατάξεων αυτών από το Δικαστήριο.

Το υπόβαθρο

20. Το άρθρο 13 της αρχικής μορφής της Συμβάσεως των Βρυξελλών αφορούσε τις συμβάσεις για την πώληση ενσωμάτων κινητών με τμηματική καταβολή του τιμήματος ή τα τμηματικής εξοφλήσεως δάνεια που ρητώς έχουν συναφθεί για τη χρηματοδότηση της αγοράς ενσωμάτων κινητών. Δεν αφορούσε άλλες παροχές αγαθών ή υπηρεσιών ή τις συμβάσεις «που ο σκοπός τους μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητα αυτού που τις καταρτίζει».

21. Η τωρινή διατύπωση εισήχθη με τη Σύμβαση προσχωρήσεως του 1978[3]. Η έκθεση Schlosser[4] η οποία αφορά τον σχεδιασμό της Συμβάσεως εκείνης εξηγεί ότι η τροποποίηση επιβλήθηκε από την όλο και μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση για την προστασία του καταναλωτή στις διασυνοριακές σχέσεις. Έτσι, το τμήμα 4 του τίτλου ΙΙ διευρύνθηκε «με ένα τμήμα σχετικό με τη δικαιοδοσία σε περίπτωση συμβάσεων που συνάπτονται από τους καταναλωτές, [διευκρινιζομένου] συγχρόνως, όσον αφορά το μέλλον, ότι η ειδική προστασία ισχύει μόνο για τον τελικό καταναλωτή και δεν αφορά τα πρόσωπα τα οποία, στο πλαίσιο της ασκήσεως της επαγγελματικής τους δραστηριότητας, αναλαμβάνουν την υποχρέωση να [...]».

22. Στην ουσία, για τον ορισμό της συμβάσεως καταναλωτή ελήφθη ως πρότυπο το άρθρο 5 του τότε προσχεδίου συμβάσεως για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές και

3 — Σύμβαση της 9ης Οκτωβρίου 1978 για την προσχώρηση του Βασιλείου της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας στη Σύμβαση για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις και στο Πρωτόκολλο για την ερμηνεία της από το Δικαστήριο (ΕΕ 1982, L 388, σ. 24).

4 — ΕΕ 1986, C 298, σ. 99, και συγκεκριμένα σημεία 153 έως 161 στις σ. 145 έως 148.

εξωσυμβατικές υποχρεώσεις, σχεδίου το οποίο αργότερα έγινε —μόνον όσον αφορά τις συμβατικές υποχρεώσεις— η Σύμβαση της Ρώμης και στο οποίο παραπέμπει η έκθεση Schlosser[5].

23. Το άρθρο 5 της Συμβάσεως της Ρώμης στην ουσία απαγορεύει στους συμβαλλομένους να επιλέξουν ως δίκαιο που έχει εφαρμογή στη σχετική σύμβαση ένα δίκαιο που θα στερούσε τον καταναλωτή της προστασίας που του παρέχεται από το δίκαιο της χώρας της συνήθους διαμονής του. Ορίζει τις συμβάσεις καταναλωτών στην ουσία με τον ίδιο τρόπο που τις ορίζει η Σύμβαση των Βρυξελλών, δηλαδή ως συμβάσεις «που έχουν ως αντικείμενο την προμήθεια ενσωμάτων κινητών ή την παροχή υπηρεσιών σε ένα πρόσωπο, τον καταναλωτή, για σκοπό που μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητά του».

24. Η αφορώσα τον σχεδιασμό της Συμβάσεως της Ρώμης έκθεση Giuliano-Lagarde[6] ρίχνει περαιτέρω φως στην έννοια αυτή:

«Ο ορισμός των συμβάσεων καταναλωτών αντιστοιχεί με τον ορισμό του άρθρου 13 της σύμβασης διεθνούς δικαιοδοσίας και εκτέλεσης αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Ο ορισμός αυτός πρέπει να ερμηνεύεται κάτω από το πρίσμα του σκοπού του, που είναι η προστασία του ασθενέστερου μέρους, και σε συμφωνία με άλλες διεθνείς συμφωνίες που αποβλέπουν στον ίδιο σκοπό, όπως η σύμβαση περί διεθνούς δικαιοδοσίας και εκτέλεσης αποφάσεων. Έτσι, [...] γενικά ο ορισμός αυτός θα εφαρμόζεται μόνον όταν το πρόσωπο —που παρέχει ενσώματα κινητά ή υπηρεσίες ή χρηματοδοτεί— ενεργεί στα πλαίσια της επαγγελματικής του δραστηριότητας. Ομοίως, ο κανόνας δεν εφαρμόζεται σε συμβάσεις που συνάπτουν έμποροι, βιομήχανοι ή ελεύθεροι επαγγελματίες (για παράδειγμα: γιατροί), που προμηθεύονται εξοπλισμό ή υπηρεσίες απαραίτητες για την άσκηση της εμπορίας ή του επαγγέλματός τους. Αν αυτό το πρόσωπο ενεργεί εν μέρει στα πλαίσια της επαγγελματικής του δραστηριότητας και εν μέρει έξω από αυτά τα πλαίσια, η περίπτωση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 μόνον αν το πρόσωπο αυτό ενεργεί κυρίως έξω από τα πλαίσια της επαγγελματικής του δραστηριότητας. Όταν ο παραλήπτης του ενσώματου κινητού ή των υπηρεσιών ή της χρηματοδότησης έχει πράγματι ενεργήσει κατά κύριο λόγο έξω από τα πλαίσια της επαγγελματικής του δραστηριότητας κ.λπ., ο αντισυμβαλλόμενος όμως δεν είχε και, λαμβάνοντας υπόψη του όλα τα στοιχεία, δικαίως δεν μπορούσε να έχει γνώση του γεγονότος αυτού, η περίπτωση εξαιρείται του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 5. Έτσι, αν ο παραλήπτης του ενσώματου κινητού ή των υπηρεσιών εμφανίζεται ως επαγγελματίας και παραγγέλλει π.χ. αντικείμενα που θα μπορούσαν πράγματι να χρησιμοποιηθούν στην άσκηση του επαγγέλματός του με επιστολόχαρτο που φέρει την επαγγελματική του ιδιότητα, η καλή πίστη του αντισυμβαλλόμενου προστατεύεται και η υπόθεση δεν διέπεται από το άρθρο 5».

25. Η κατά το άρθρο 13 επ. της Συμβάσεως των Βρυξελλών έννοια των συμβάσεων καταναλωτών εξετάσθηκε από το Δικαστή-

5 — ΕΕ 1984, L 146, σ. 7· βλ. την έκθεση Schlosser, σημείο 155.
6 — ΕΕ 1987, C199, σ. 1 και συγκεκριμένα σ. 23.

ριο ειδικά στις αποφάσεις Shearson Lehmann Hutton [7] και Benincasa [8].

26. Στην απόφαση Shearson Lehmann Hutton το Δικαστήριο έκρινε ότι η ratio των διατάξεων αυτών είναι η «μέριμνα προστασίας του καταναλωτή λόγω της ιδιότητάς του ως συμβαλλομένου ο οποίος λογίζεται ως οικονομικώς ασθενέστερος και νομικώς ως διαθέτων λιγότερη πείρα από τον αντισυμβαλλόμενό του, οπότε δεν πρέπει να αποθαρρύνεται να ασκήσει αγωγή υποχρεούμενος να το πράξει ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους στο έδαφος του οποίου έχει την κατοικία του ο αντισυμβαλλόμενός του» [9].

27. Ωστόσο, το Δικαστήριο εξέθεσε γιατί ο όρος «καταναλωτής» δεν πρέπει να ερμηνεύεται υπέρ το δέον ευρέως στο πλαίσιο αυτό: ο σχετικός κανόνας διεθνούς δικαιοδοσίας συνιστά παρέκκλιση από τον γενικό κανόνα του άρθρου 2· πέραν τέτοιων ρητών παρεκκλίσεων, η Σύμβαση των Βρυξελλών διάκειται εχθρικώς προς την απονομή διεθνούς δικαιοδοσίας στα δικαστήρια της κατοικίας του ενάγοντος· τέλος, η επιδιωκόμενη προστασία συνεπάγεται ότι η παρέκκλιση δεν πρέπει να εκτείνεται σε πρόσωπα για τα οποία δεν δικαιολογείται η προστασία αυτή [10]. Έτσι, ο όρος αυτός αφορά μόνον «τον τελικό καταναλωτή ως ιδιώτη, ο οποίος δεν εμπλέκεται σε εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες» [11].

28. Στην απόφαση Benincasa, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε την προσέγγιση αυτή και διευκρίνισε ότι «θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η θέση του προσώπου στη συγκεκριμένη σύμβαση, σε σχέση με τη φύση και τον σκοπό αυτής, και όχι η υποκειμενική κατάσταση του ίδιου αυτού προσώπου. [...] [Ε]να και το αυτό πρόσωπο μπορεί να θεωρηθεί ως καταναλωτής στο πλαίσιο ορισμένων πράξεων και ως επιχειρηματίας στο πλαίσιο άλλων πράξεων. [...] [Μ]όνον οι συμβάσεις που συνάπτονται για την κάλυψη ιδίων καταναλωτικών αναγκών ενός ατόμου σε ιδιωτικό επίπεδο εμπίπτουν στις διατάξεις που προστατεύουν τον καταναλωτή ως θεωρούμενο οικονομικώς ασθενέστερο μέρος. Η ηθελημένη από τις διατάξεις αυτές ιδιαίτερη προστασία δεν δικαιολογείται στην περίπτωση συμβάσεων που έχουν ως σκοπό επαγγελματική δραστηριότητα [...]» [12].

Οι παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου

29. Βάσει των πιο πάνω σκέψεων, όλοι όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις θεωρούν ότι η εφαρμογή του άρθρου 13 επ. δεν αποκλείεται όταν πρόκειται για «μικτή» σύμβαση. Ομοφωνία υπάρχει και ως προς το ότι η φύση μιας τέτοιας συμβάσεως πρέπει να καθορίζεται με βάση το προέχον στοιχείο της. Ωστόσο, οι προσεγγίσεις διαφέρουν ως προς τις συνθήκες υπό τις οποίες το «καταναλωτικό» στοιχείο που υπάρχει σε μια σύμβαση πρέπει να θεωρείται προέχον

7 — Απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 1993, C-89/91 (Συλλογή 1993, σ. I-139).

8 — Απόφαση της 3ης Ιουλίου 1997, C-269/95 (Συλλογή 1997, σ. I-3767).

9 — Σκέψη 18.

10 — Σκέψεις 16, 17 και 19.

11 — Σκέψη 22.

12 — Σκέψεις 16 και 17.

υπό την πιο πάνω έννοια. Σε γενικές γραμμές, οι προσεγγίσεις αυτές μπορούν να καταταγούν σε δύο κατηγορίες.

30. Η μία άποψη είναι ότι πρέπει να προκρίνεται, ιδίως σε περίπτωση αμφιβολίας, ο χαρακτηρισμός της σχετικής συμβάσεως ως συμβάσεως καταναλωτή, λόγω της μέριμνας προστασίας του καταναλωτή. Με το να μην επιβάλλεται στον καταναλωτή να προσφύγει στα δικαστήρια άλλου συμβαλλομένου κράτους, ο σκοπός της παρεκκλίσεως είναι να προστατευθεί ο καταναλωτής, ο οποίος τεκμαίρεται ότι είναι οικονομικώς ασθενέστερος και λιγότερο πεπειραμένος σε νομικά ζητήματα απ' ό,τι ο αντισυμβαλλόμενος. Όποιος βρίσκεται στη θέση αυτή πρέπει να απολαύει της πιο πάνω προστασίας.

31. Η άλλη άποψη τάσσεται υπέρ στενής ερμηνείας του άρθρου 13 επ., θεωρώντας ότι σε περίπτωση αμφιβολίας μια σύμβαση εμπίπτει στη σφαίρα των επαγγελματικών δραστηριοτήτων του πελάτη, καθόσον οι διατάξεις αυτές συνιστούν παρέκκλιση από την κατά το άρθρο 5, σημείο 1, διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του τόπου εκτελέσεως της συμβάσεως, δικαιοδοσία η οποία με τη σειρά της συνιστά παρέκκλιση από τον γενικό κανόνα του άρθρου 2 ότι διεθνή δικαιοδοσία έχουν τα δικαστήρια του τόπου κατοικίας του εναγομένου (actor sequitur forum rei). Ως παρέκκλιση υπέρ των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του ενάγοντος, λύση έναντι της οποίας η Σύμβαση των Βρυξελλών διάκειται εν γένει εχθρικώς, ισχύει όλως κατ' εξαίρεση. Το Δικαστήριο έχει πει κατ' επανάληψη ότι τέτοιες παρεκκλίσεις πρέπει να ερμηνεύονται στενώς, και μάλιστα το έχει πει ειδικά σε σχέση με το άρθρο 13 επ.

32. Όσον αφορά τις περιστάσεις που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, υπάρχει σημαντική διάσταση απόψεων. Μερικοί υποστήριξαν ότι καθοριστικός παράγων πρέπει να είναι το ποσοστό των αποκτηθέντων αγαθών που πράγματι χρησιμοποιήθηκε ή υπήρχε πρόθεση να χρησιμοποιηθεί για κάθε συγκεκριμένο σκοπό, ενώ άλλοι σημειώνουν τις δυσκολίες που είναι σύμφυτες με καθαρά ποσοτικές θεωρήσεις. Ο J. Gruber ισχυρίζεται ότι ο σκοπός του πελάτη πρέπει να είναι καθοριστικής σημασίας, αλλά ότι η επιχείρηση της οποίας η διαφήμιση έχει ως στόχο νοικοκυριά πρέπει πάντοτε να αναμένει ότι θα συναλλάσσεται με καταναλωτές. Άλλοι ισχυρίζονται ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι όροι της ίδιας της συμβάσεως ή σειρά άλλων αντικειμενικών παραγόντων — όπως η χρήση επιστολόχαρτου από τον πελάτη, η φύση των αγαθών ή υπηρεσιών και η σχέση τους με την επιχείρηση του πελάτη, η ποσότητα των αγαθών που παραγγέλθηκαν ή το γνωστό κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο— που μπορούν να δείξουν πιθανή σχέση με την επαγγελματική δραστηριότητα του πελάτη. Η Ιταλική, η Πορτογαλική και η Σουηδική Κυβέρνηση θεωρούν ότι δεν ασκούν επιρροή τα όσα γνώριζε ή αγνοούσε ο προμηθευτής, ενώ όλοι οι άλλοι που υπέβαλαν παρατηρήσεις υποστηρίζουν το αντίθετο.

Εκτίμηση

33. Το ουσιώδες ζήτημα, όπως είπα, είναι αν μια «μικτή» σύμβαση όπως αυτή που ο J. Gruber συνήψε με την Bay Wa πρέπει να θεωρηθεί σύμβαση καταναλωτή υπό την

έννοια της Συμβάσεως των Βρυξελλών. Εν προκειμένω, πρέπει να έχουμε κατά νου τρία βασικά στοιχεία.

34. Πρώτον, εκείνο που πρέπει να χαρακτηριστεί είναι η σύμβαση και όχι ο πελάτης. Δεν υπάρχει προσωπικό καθεστώς καταναλωτή ή μη καταναλωτή· εκείνο που μετράει είναι η ιδιότητα υπό την οποία ο πελάτης ενήργησε όταν συνήψε τη συγκεκριμένη σύμβαση. Τούτο απορρέει από το κείμενο του άρθρου 13 και έχει τονιστεί από το Δικαστήριο, ιδίως δε στην απόφαση Benincasa.

35. Δεύτερον, η σύμβαση πρέπει να εξεταστεί ως σύνολο και δεν μπορεί να κατατμηθεί. Στο πλαίσιο αυτό, δεν υπάρχει «μικτή σύμβαση», υπάρχουν μόνον συμβάσεις καταναλωτών και λοιπές συμβάσεις. Τούτο πάλι απορρέει από το κείμενο του άρθρου 13, αλλά και από έναν από τους ουσιώδεις στόχους της Συμβάσεως των Βρυξελλών: τον στόχο να αποφευχθεί ο πολλαπλασιασμός των δικαστηρίων που έχουν διεθνή δικαιοδοσία όσον αφορά την ίδια υπόθεση, και ειδικότερα όσον αφορά μία και την αυτή σύμβαση [13]. Θα ήταν παράλογο, και αντίθετο προς αυτόν τούτον τον στόχο της Συμβάσεως των Βρυξελλών, να έχει ένα δικαστήριο διεθνή δικαιοδοσία όσον αφορά μια διαφορά σχετικά με μέρος της αξίας μιας συμβάσεως και άλλο δικαστήριο να έχει διεθνή δικαιοδοσία όσον αφορά το υπόλοιπο μέρος της αξίας της συμβάσεως αυτής. Κατά συνέπεια, μια σύμβαση όπως η επίμαχη πρέπει να καλύπτεται είτε από το άρθρο 5, σημείο 1, είτε από το άρθρο 13 επ.

13 — Βλ., π.χ., τις αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 2002, C-96/00, Gabriel (Συλλογή 2002, σ. I-6367, σκέψη 57)· της 10ης Απριλίου 2003, C-437/00, Pugliese (Συλλογή 2003, σ. I-3573, σκέψη 16), και της 5ης Φεβρουαρίου 2004, C-18/02, Torline (Συλλογή 2004, σ. I-1417, σκέψη 26).

36. Τρίτον και σημαντικότερον, ο στόχος του άρθρου 13 επ. είναι να καταστήσει ευκολότερο για έναν ιδιώτη καταναλωτή —ο οποίος, στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης συμβάσεως, βρίσκεται συνήθως σε ασθενέστερη θέση απ' ό,τι ο προμηθευτής του, τόσο από οικονομική άποψη όσο και από άποψη πείρας στις συναλλαγές, νομικής πείρας και πόρων— να εναγάγει τον προμηθευτή του. Τούτο είναι σαφές τόσο από την έκθεση Giuliano-Lagarde όσο και από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το άρθρο 13 επ. Η θεώρηση αυτή είναι εκείνη που, κατά την άποψή μου, δείχνει την προσέγγιση που πρέπει να ακολουθείται σχετικά με συμβάσεις όπως η επίμαχη.

37. Οι καταναλωτές τυγχάνουν, κατ' εξαίρεση, ειδικής προστασίας καθόσον, όταν συμβάλλονται υπό την ιδιότητα αυτή, βρίσκονται σε ασθενέστερη θέση απ' ό,τι ο προμηθευτής ο οποίος ενεργεί στο πλαίσιο του επαγγέλματός του.

38. Αν και είναι σαφές ότι θα υπάρχουν συμβάσεις όπου τα πράγματα θα είναι διαφορετικά, η Σύμβαση των Βρυξελλών δεν απαιτεί να διαπιστώνεται σε κάθε περίπτωση η σχετική αδυναμία της θέσεως του καταναλωτή, αλλά για λόγους ασφαλείας δικαίου τεκμαίρει ότι βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση απ' ό,τι ο προμηθευτής του κάθε πρόσωπο που αποκτά αγαθά ή δέχεται υπηρεσίες για σκοπό ξένο προς την επαγγελματική του δραστηριότητα.

39. Αντιστρόφως, το πρόσωπο που δέχεται τέτοιες παροχές για σκοπό που δεν είναι ξένος προς την επαγγελματική του δραστηριότητα πρέπει να τεκμαίρεται ότι βρίσκεται σε ίση θέση με τον προμηθευτή του και ότι δεν δικαιούται της ίδιας κατ' εξαίρεση προστασίας.

40. Όταν μια σύμβαση εξυπηρετεί ταυτοχρόνως και ιδιωτικές και επαγγελματικές ανάγκες, ενδέχεται να είναι δυνατόν να καθοριστεί το ποσοστό της συμβάσεως το οποίο ανήκει σε κάθε κατηγορία. Ωστόσο, δεν είναι δυνατόν να τεκμαρθεί ότι ο πελάτης βρίσκεται, στο ποσοστό αυτό ή σε οποιοδήποτε άλλο ποσοστό, και σε ασθενέστερη θέση έναντι του προμηθευτή και σε ίση θέση με αυτόν όσον αφορά μία και την αυτή σύμβαση.

41. Άπαξ μια σύμβαση συνήφθη με σκοπό ο οποίος δεν είναι ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητα του πελάτη, πρέπει να τεκμαίρεται ότι ο πελάτης βρίσκεται σε ίση θέση με τον προμηθευτή. Η ισότητα αυτή —η ίση πείρα στις συναλλαγές, η ίση νομική πείρα και οι ίσοι πόροι που τεκμαίρεται ότι έχει με τον προμηθευτή— δεν μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση από το γεγονός ότι η σύμβαση υπηρετεί και ιδιωτικούς σκοπούς. Τούτο ισχύει ανεξαρτήτως της σχετικής εκτάσεως των δύο σκοπών, αρκεί και οι δύο να είναι σημαντικοί.

42. Κατά συνέπεια, ένα πρόσωπο που συνάπτει σύμβαση για σκοπούς οι οποίοι εν μέρει είναι ξένοι και εν μέρει δεν είναι ξένοι προς την επαγγελματική του δραστηριότητα δεν μπορεί να επικαλεστεί την κατ' εξαίρεση προστασία που παρέχεται από το άρθρο 13 επ. της Συμβάσεως των Βρυξελλών εκτός αν ο επαγγελματικός σκοπός είναι ασήμαντος.

43. Το συμπέρασμα αυτό δεν επιβάλλεται μόνον από την πολιτική την οποία περιγράφουν οι εκθέσεις Schlosser και Giuliano-Lagarde και από την λογική που αποτελεί το υπόβαθρο της σχετικής προστασίας. Απορρέει και από τη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία οι διατάξεις αυτές, ως παρέκκλιση από τον γενικό κανόνα και ειδικότερα ως παρέκκλιση η οποία απονέμει διεθνή δικαιοδοσία στα δικαστήρια του τόπου κατοικίας του ενάγοντος, πρέπει να ερμηνεύονται στενώς και δεν πρέπει να εκτείνονται σε πρόσωπα για τα οποία δεν δικαιολογείται η προστασία αυτή.

44. Το εθνικό δικαστήριο ερωτά επίσης αν η έκταση στην οποία η σύμβαση υπηρετεί ιδιωτικούς και επαγγελματικούς σκοπούς του πελάτη πρέπει να μπορεί αντικειμενικά να γίνει αντιληπτή από τον προμηθευτή.

45. Υπό το φως της απόψεως στην οποία κατέληξα πιο πάνω, το δικαστήριο το οποίο έχει επιληφθεί μιας υποθέσεως πρέπει να καθορίσει, σε περίπτωση διαφωνίας, αν η σύμβαση υπηρετούσε σε σημαντική έκταση έναν σκοπό ο οποίος δεν ήταν ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητα του πελάτη.

46. Ο καθορισμός αυτός πρέπει να γίνει βάσει των προσκομισθέντων αποδεικτικών στοιχείων, και συμφωνώ με την άποψη που προβλήθηκε από ορισμένους που υπέβαλαν παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου ότι ολόκληρο το σχετικό πλαίσιο ασκεί επιρροή.

47. Αν το συμπέρασμα από τα αποδεικτικά αυτά στοιχεία είναι ότι η σύμβαση υπηρετούσε σε σημαντική έκταση έναν σκοπό που δεν ήταν ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητα του πελάτη, τότε το άρθρο 13 επ. δεν θα μπορούν να έχουν εφαρμογή και δεν θα έχει σημασία αν ο εν λόγω σκοπός μπορούσε αντικειμενικά να γίνει αντιληπτός από τον προμηθευτή.

48. Αν το συμπέρασμα είναι ότι δεν υπήρχε σημαντικός επαγγελματικός σκοπός, η σύμβαση θα πρέπει να χαρακτηριστεί ως σύμβαση καταναλωτή. Στην περίπτωση αυτή, δυσκολία θα ανακύψει μόνον αν, παρά το συμπέρασμα αυτό, ο προμηθευτής εύλογα μπορούσε να θεωρήσει από το σύνολο των περιστάσεων ότι η σύμβαση είχε σκοπό που δεν ήταν ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητα του πελάτη.

49. Σε μια τέτοια κατάσταση, νομίζω ότι ο καταναλωτής δεν μπορεί να στερηθεί της προστασίας του άρθρου 13 επ. της Συμβάσεως των Βρυξελλών εκτός αν ενήργησε κατά τέτοιον τρόπο ώστε να είναι προφανές το συμπέρασμα ότι ενήργησε υπό την επαγγελματική του ιδιότητα, οπότε μπορεί να θεωρηθεί ότι παρουσιάστηκε ως πρόσωπο το οποίο συμβάλλεται στο πλαίσιο της επαγγελματικής του δραστηριότητας.

50. Οι όροι της συμβάσεως καταναλωτή ναι μεν δεν πρέπει να ερμηνεύονται έτσι ώστε η προστασία να εκτείνεται σε εκείνους για τους οποίους τούτο δεν δικαιολογείται, πλην όμως δεν πρέπει ούτε και να ερμηνεύονται έτσι ώστε να μην παρέχεται προστασία σε εκείνους για τους οποίους προβλέφθηκε η προστασία αυτή. Στην πιο πάνω διάταξη η προστασία αυτή προβλέφθηκε χωρίς αμφιβολία για οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο συμβάλλεται μόνον ή κυρίως για σκοπούς που μπορούν να θεωρηθούν ξένοι προς την επαγγελματική του δραστηριότητα. Περαιτέρω βάρος στη σημασία του σκοπού αυτού δίδεται από το άρθρο 153 ΕΚ, το οποίο έχει γενικά τον ίδιο στόχο να εξασφαλιστεί υψηλό επίπεδο προστασίας του καταναλωτή.

51. Αν παρ' όλ' αυτά ένας καταναλωτής παρουσιαστεί σαν να ενεργεί υπό την επαγγελματική του ιδιότητα —π.χ., χρησιμοποιώντας εμπορικό επιστολόχαρτο, παραλαμβάνοντας αγαθά στην επαγγελματική του διεύθυνση ή αναφέροντας τη δυνατότητα ανακτήσεως του ΦΠΑ— και ο προμηθευτής του καλόπιστα δεν έχει κανένα λόγο να πιστέψει κάτι διαφορετικό, τότε θεμιτά μπορεί να θεωρηθεί ότι ο καταναλωτής απεμπόλησε το δικαίωμά του να τύχει της προστασίας αυτής, όπως αναφέρει η έκθεση Giuliano-Lagarde.

52. Κατόπιν των ανωτέρω, νομίζω ότι η σύμβαση μεταξύ του J. Gruber και της Bay Wa δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως σύμβαση καταναλωτή υπό την έννοια της Συμβάσεως των Βρυξελλών, οπότε δεν τίθενται τα υπόλοιπα ζητήματα, τα οποία έχουν σημασία μόνον αν μια σύμβαση μπορεί να

χαρακτηριστεί κατ' αυτόν τον τρόπο. Ωστόσο, η εκτίμηση είναι έργο του εθνικού δικαστηρίου, οπότε θα εξετάσω και τα ζητήματα αυτά.

Η προηγούμενη διαφήμιση στο κράτος κατοικίας του καταναλωτή

53. Το τέταρτο ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου απορρέει από το γεγονός ότι, μολονότι ο J. Gruber έλαβε γνώση των δραστηριοτήτων της Bay Wa από διαφημιστικό υλικό που του απεστάλη στην Αυστρία, το υλικό αυτό δεν ανέφερε τα κεραμίδια που ο J. Gruber θέλησε να αγοράσει και όντως αγόρασε. Δύναται εν προκειμένω να λεχθεί ότι «πριν από την κατάρτιση της συμβάσεως έγινε [...] διαφήμιση»;

54. Η έκθεση Schlosser παραπέμπει στην έκθεση Giuliano-Lagarde για τις λεπτομέρειες του τι νοείται ως διαφήμιση στο κράτος κατοικίας του καταναλωτή.

55. Η δεύτερη έκθεση αναφέρει ότι η προϋπόθεση αυτή [14] «[...] αναφέρεται σε καταστάσεις όπου ο έμπορος έχει προβεί σε ενέργειες για να διοχετεύσει στην αγορά αγαθά ή υπηρεσίες στη χώρα όπου διαμένει ο καταναλωτής. Στοχεύει στο να περιλάβει, μεταξύ άλλων, τις πωλήσεις με αλληλογραφία και τις πωλήσεις κατ' οίκον. Ο έμπορος πρέπει να έχει προβεί σε ορισμένες πράξεις, όπως η διαφήμιση διά του τύπου, του ραδιοφώνου ή της τηλεόρασης, ή του κινηματογράφου, ή με καταλόγους που απευθύνονται ειδικά στη χώρα αυτή, ή πρέπει ακόμη να έχει προβεί σε εξατομικευμένες προτάσεις, μέσω αντιπροσώπου ή πλανόδιου πωλητού [...]» [15].

56. Σε δύο περιπτώσεις, το γερμανικό Bundesgerichtshof ρώτησε το Δικαστήριο αν η διάταξη αυτή απαιτεί σύνδεσμο μεταξύ διαφημίσεως και συνάψεως της συμβάσεως [16], αλλά και στις δύο περιπτώσεις το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 13, σημείο 3, στοιχείο α', της Συμβάσεως των Βρυξελλών δεν έχει εφαρμογή για άλλους λόγους, οπότε δεν εξέτασε την πτυχή αυτή.

57. Ωστόσο, στην υπόθεση Shearson Lehmann Hutton ο γενικός εισαγγελέας Darmon εξέφρασε την άποψη ότι δεν είναι αναγκαίο να αποδειχθεί αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ διαφημίσεως και συνάψεως της συμβάσεως [17]. Σημείωσε ότι η Σύμβαση των Βρυξελλών δεν απαιτεί να αποδείξει ο καταναλωτής ότι όντως τον επηρέασε η διαφήμιση ή ότι υπήρξε αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ διαφημίσεως και συνάψεως της συμβάσεως, προϋπόθεση η οποία γενικά θα ήταν δύσκολο να τηρηθεί. Επί πλέον, μια τέτοια προσέγγιση θα αντέκειτο στον σκοπό της προστασίας του καταναλωτή, καθόσον οποιοσδήποτε περιορισμός της προστασίας αυτής θα πρέπει να απορρέει από το ίδιο το

14 — Στο πλαίσιο της Συμβάσεως της Ρώμης, άρθρο 5, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση.

15 — Έκθεση που προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 6, σ. 23 και 24.

16 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 7 υπόθεση Shearson Lehmann Hutton, δεύτερο ερώτημα, και απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 1994, C-318/93, Brenner και Noller (Συλλογή 1994, σ. I-4275, τρίτο ερώτημα).

17 — Βλ. ειδικά τα σημεία 81 έως 85 των προτάσεών του και στο σημείο 113 το δεύτερο συμπέρασμα που πρότεινε επικουρικώς.

κείμενο της Συμβάσεως των Βρυξελλών. Ο μόνος νοητός περιορισμός είναι εκείνος που επιβάλλεται από τον κοινό νου: η διαφήμιση δεν μπορεί να είναι υπερβολικά απομακρυσμένη από το χρονικό σημείο συνάψεως της συμβάσεως, η δε εκτίμηση αυτή είναι έργο του εθνικού δικαστηρίου. Έτσι, ο γενικός εισαγγελέας θεώρησε ότι το άρθρο 13, σημείο 3, στοιχείο α΄, «εξαγγέλλει ένα είδος αμαχήτου τεκμηρίου ότι υφίσταται δεσμός μεταξύ της καταχωρίσεως της διαφημίσεως και της καταρτίσεως της συμβάσεως αφ' ης στιγμής η πρώτη προηγήθηκε της δεύτερης».

58. Από όσους υπέβαλαν παρατηρήσεις σχετικά με το ζήτημα αυτό μόνον η Πορτογαλική Κυβέρνηση θεωρεί ότι για να εφαρμοστούν οι διατάξεις που προστατεύουν τον καταναλωτή είναι αναγκαία στενή σχέση μεταξύ των αγαθών ή υπηρεσιών που διαφημίστηκαν και εκείνων που αποκτήθηκαν. Οι άλλοι στην ουσία συμφωνούν ως προς το ότι είναι αρκετό ο καταναλωτής να έλαβε διαφημιστικό υλικό και μετά να δέχθηκε αγαθά ή υπηρεσίες από τον διαφημιζόμενο, ανεξαρτήτως της συγκεκριμένης φύσεως των αγαθών ή υπηρεσιών αυτών. Ακόμη και η Πορτογαλική Κυβέρνηση δέχεται ότι δεν είναι αναγκαίο οι παροχές που διαφημίστηκαν να είναι πανομοιότυπες με εκείνες που ελήφθησαν, αρκεί να είναι παρεμφερείς ή να ανήκουν στον ίδιο τομέα δραστηριότητας.

59. Πέραν της εγγενούς δυσκολίας να αποδειχθεί συγκεκριμένος αιτιώδης σύνδεσμος, η Επιτροπή σημειώνει ειδικά τον κίνδυνο να διαμορφώνουν οι προμηθευτές τις διαφημίσεις τους κατά τέτοιον τρόπο ώστε στην πράξη να αποκλείουν την εφαρμογή του άρθρου 13 επ., καταστρατηγώντας τη Σύμβαση των Βρυξελλών.

60. Δεν μπορώ παρά να συμφωνήσω με την άποψη την οποία ο γενικός εισαγγελέας Darmon διατύπωσε στην υπόθεση Shearson Lehmann Hutton και υπέρ της οποίας συνηγόρησαν οι περισσότεροι από όσους υπέβαλαν παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου. Όπως σημειώθηκε, η Σύμβαση των Βρυξελλών ομιλεί μόνον περί διαφημίσεως που έγινε «πριν από την κατάρτιση της συμβάσεως» και όχι που «προκάλεσε την κατάρτιση της συμβάσεως».

61. Η περίπτωση την οποία αφορά το άρθρο 13, σημείο 3, στοιχείο α΄, είναι στην ουσία η περίπτωση της ηθελημένης διασυνοριακής διαφημίσεως. Ένας επιχειρηματίας σε συμβαλλόμενο κράτος ο οποίος διαφημίζει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες του σε ιδιώτες σε άλλο συμβαλλόμενο κράτος πρέπει να έχει επίγνωση ότι οποιαδήποτε σύμβαση απορρεύσει από τη διαφήμιση θα είναι σύμβαση καταναλωτή υπό την έννοια της Συμβάσεως των Βρυξελλών αν πληρούνται οι λοιπές προϋποθέσεις που τίθενται σχετικά. Μια προσέγγιση η οποία θα εξαρτιόταν από την απόδειξη συγκεκριμένης σχέσεως μεταξύ της διαφημίσεως και των αγαθών ή υπηρεσιών που όντως ελήφθησαν δεν θα ικανοποιούσε τις επιταγές της ασφάλειας δικαίου.

62. Περαιτέρω, ο σκοπός της εμπορικής διαφημίσεως σπανιότατα περιορίζεται στην προώθηση συγκεκριμένων εμπορευμάτων κατ' αποκλεισμόν οποιασδήποτε άλλης επιχειρηματικής δραστηριότητας. Αντιθέτως, γενικά ο σκοπός είναι να γίνουν όσο ευρύτερα είναι δυνατόν γνωστές η ύπαρξη και η έκταση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του διαφημιζομένου και να γίνουν οι μεγαλύτερες δυνατές συναλλαγές στους μεγαλύτερους δυνατούς τομείς. Αντιστρόφως, συχνά ο παραλήπτης του διαφημιστικού υλικού, ο οποίος έλκεται από τον γενικό χαρακτήρα της επιχειρήσεως του διαφημιζομένου, θα ψάξει πιο πολύ και

ενδέχεται να λάβει αγαθά ή υπηρεσίες που δεν περιλαμβάνονται ειδικά στο διαφημιστικό αυτό υλικό.

63. Κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρηθεί ότι πριν από την κατάρτιση της συμβάσεως έγινε διαφήμιση στο κράτος κατοικίας του καταναλωτή υπό την έννοια του άρθρου 13, σημείο 3, στοιχείο α', της Συμβάσεως των Βρυξελλών όταν ο προμηθευτής προηγουμένως διαφήμισε αγαθά ή υπηρεσίες στο κράτος αυτό, ακόμη και αν δεν ανέφερε τα συγκεκριμένα προϊόντα που απέκτησε ο καταναλωτής.

Ειδική προσφορά στον καταναλωτή

64. Το εθνικό δικαστήριο ζητεί με το πέμπτο ερώτημά του διευκρινίσεις και όσον αφορά τη διαζευκτική προϋπόθεση του άρθρου 13, σημείο 3, στοιχείο α', δηλαδή την προϋπόθεση ότι πριν από τη σύναψη της συμβάσεως πρέπει να έγινε στο κράτος κατοικίας του καταναλωτή ειδική προσφορά σε αυτόν. Καλύπτει η έννοια αυτή την περίπτωση που ο προμηθευτής υποβάλλει από τηλεφώνου προσφορά στον πελάτη στο κράτος κατοικίας του τελευταίου και μετά εγχειρίζεται στον πελάτη γραπτή προσφορά στο κράτος κατοικίας του προμηθευτή, και η τελευταία προσφορά είναι εκείνη που δέχεται ο πελάτης;

65. Οι παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου στην ουσία συγκλίνουν στο ότι η προϋπόθεση αυτή πληρούται στις περιστάσεις που περιγράφηκαν, μολονότι η Πορτογαλική Κυβέρνηση τονίζει ότι οι δύο προσφορές πρέπει να αφορούν το ίδιο προϊόν. Η Επιτροπή παρατηρεί ότι και εδώ η προϋπόθεση είναι απλώς και μόνο πριν από τη σύναψη της συμβάσεως να έγινε στο κράτος κατοικίας του καταναλωτή ειδική προσφορά σε αυτόν, και όχι να στηρίζεται η σύμβαση στην προσφορά αυτή.

66. Πάλι θα συμφωνήσω με την προσέγγιση που προτάθηκε. Υπό τις συνθήκες της παρούσας υποθέσεως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η γραπτή προσφορά που εγχειρίστηκε στον J. Gruber στη Γερμανία απευθύνθηκε σε αυτόν στο κράτος κατοικίας του, δηλαδή στην Αυστρία. Ωστόσο, ο J. Gruber είχε λάβει προηγουμένως προφορική προσφορά όταν ήταν στην Αυστρία, προσφορά η οποία σαφώς εμπίπτει στον ορισμό του άρθρου 13, σημείο 3, στοιχείο α'. Η προσφορά εκείνη έγινε πριν από τη σύναψη της συμβάσεως.

67. Ίσως να είναι χρήσιμο να διακρίνω μεταξύ «ειδικής προσφοράς» και «διαφημίσεως». Η δεύτερη είναι ως εκ της φύσεώς της γενική, ενώ η πρώτη ρητώς ορίζεται ως ειδική. Έτσι, ενώ δεν είναι αναγκαίο το διαφημιστικό υλικό να αφορά τα ίδια αγαθά ή τις ίδιες υπηρεσίες με εκείνα ή εκείνες που ελήφθησαν μετά, είναι αναγκαίο τα αγαθά ή οι υπηρεσίες που προτάθηκαν με συγκεκριμένη προσφορά να είναι στην ουσία ίδια ή ίδιες με εκείνα ή εκείνες που ελήφθησαν μετά. Έτσι, αν η τηλεφωνική προσφορά στον J. Gruber είχε γίνει για κεραμίδια και η

γραπτή προσφορά και η συνακόλουθη αγορά αφορούσαν ξύλινες δοκούς οικοδομής, δεν θα είχε τηρηθεί η προϋπόθεση της «ειδικής προσφοράς».

68. Έτσι, είμαι της γνώμης ότι, όταν ο καταναλωτής λαμβάνει στο κράτος κατοικίας του ειδική τηλεφωνική προσφορά από προμηθευτή που βρίσκεται σε άλλο κράτος και όταν στη συνέχεια λαμβάνει από τον προμηθευτή αυτόν τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που προσφέρθηκαν κατ' αυτόν τον τρόπο, πρέπει να θεωρείται ότι πριν από τη σύναψη της συμβάσεως έγινε ειδική προσφορά υπό την έννοια του άρθρου 13, σημείο 3, στοιχείο α', της Συμβάσεως των Βρυξελλών ακόμη και αν οι συγκεκριμένοι όροι της συμβάσεως βασίστηκαν σε μεταγενέστερη προσφορά που δεν ελήφθη στο κράτος κατοικίας του καταναλωτή.

Οι απαραίτητες πράξεις για τη σύναψη της συμβάσεως

69. Το τελευταίο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου είναι αν κατά το άρθρο 13, σημείο 3, στοιχείο β', ένας καταναλωτής τελεί στο κράτος κατοικίας του τις απαραίτητες πράξεις για τη σύναψη μιας συμβάσεως όταν του υποβάλλεται προσφορά στο κράτος κατοικίας του προμηθευτή και όταν δέχεται την προσφορά αυτή από τηλεφώνου στο κράτος της δικής του κατοικίας.

70. Από το κείμενο της διατάξεως αυτής είναι σαφές ότι στο ερώτημα πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση —όπως άλλωστε πρότειναν όλοι όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις σχετικά με το ζήτημα αυτό— η δε άποψη αυτή επιβεβαιώνεται από τις εκθέσεις Schlosser και Giuliano-Lagarde.

71. Η έκθεση Schlosser αναφέρει ότι «οι νέες διατάξεις βασίζονται καταρχήν και πάλι στο προσχέδιο της συμβάσεως για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές και εξωσυμβατικές υποχρεώσεις. Είναι ανάγκη να πληρούνται σωρευτικά οι δύο όροι που προβλέπονται στο άρθρο 13, σημείο 3, δηλαδή προσφορά ή διαφήμιση στο κράτος της κατοικίας του καταναλωτή καθώς και τέλεση στο κράτος αυτό, από τον καταναλωτή, των πράξεων που είναι αναγκαίες για τη σύναψη των συμβάσεων» [18].

72. Η έκθεση Giuliano-Lagarde αναφέρει ότι οι λέξεις «απαραίτητες πράξεις» επελέγησαν ρητώς για «να μη θιγεί το κλασικό πρόβλημα του καθορισμού του τόπου σύναψης της σύμβασης. Το ζήτημα είναι ιδιαίτερα λεπτό όταν τίθεται στα πλαίσια των περιπτώσεων που αναφέρονται εδώ, αφού πρόκειται για διεθνείς συμβάσεις που συνήθως συνάπτονται δι' αλληλογραφίας. Η λέξη "πράξη" εννοεί ιδίως τη γραπτή απάντηση ή οποιοδήποτε άλλο διάβημα που έχει πραγματοποιηθεί μετά από ειδική προσφορά ή από διαφήμιση» [19].

18 — Έκθεση που προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 4, σ. 146 και 147.

19 — Σελίδα 24.

73. Έτσι, ο τόπος όπου έγινε η προσφορά δεν ασκεί επιρροή, αρκεί να υπήρξε προσφορά (ή διαφήμιση) που ο καταναλωτής παρέλαβε στο κράτος κατοικίας του. Εκείνο που έχει σημασία είναι αν ο καταναλωτής τέλεσε στο κράτος κατοικίας του τις απαραίτητες πράξεις για τη σύναψη της συμβάσεως. Δεν ασκεί επιρροή ούτε το ποιο μέσο επικοινωνίας χρησιμοποιήθηκε για τη σύναψη της συμβάσεως.

74. Είναι σαφές ότι, όταν ο καταναλωτής τηλεφωνεί από το σπίτι του για να δεχθεί μια προσφορά, η πράξη αυτή είναι αναγκαία για τη σύναψη της συμβάσεως. Από την άλλη πλευρά, ακόμη και αν προηγουμένως έγιναν συζητήσεις ή διαπραγματεύσεις στο κράτος του προμηθευτή οι οποίες διαμόρφωσαν τους όρους της συμβάσεως, οι πράξεις αυτές έγιναν μάλλον από τον προμηθευτή και όχι από τον καταναλωτή, και εν πάση περιπτώσει έγιναν πριν από τη σύναψη της συμβάσεως.

75. Επομένως, κατά το άρθρο 13, σημείο 3, στοιχείο β', ένας καταναλωτής τελεί στο κράτος κατοικίας του τις πράξεις που είναι απαραίτητες για τη σύναψη μιας συμβάσεως όταν από το κράτος αυτό ανακοινώνει ότι δέχεται μια προσφορά, ανεξαρτήτως του τόπου όπου έγινε η προσφορά και του μέσου επικοινωνίας που χρησιμοποιήθηκε.

Συμπέρασμα

76. Κατόπιν των ανωτέρω θεωρώ ότι στα ερωτήματα του Oberster Gerichtshof το Δικαστήριο πρέπει να απαντήσει ως εξής:

«1) Το πρόσωπο το οποίο συμβάλλεται για σκοπούς οι οποίοι εν μέρει είναι ξένοι και εν μέρει δεν είναι ξένοι προς την επαγγελματική του δραστηριότητα δεν δύναται να επικαλεστεί τον κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας ο οποίος περιέχεται στο άρθρο 13 επ. της Συμβάσεως των Βρυξελλών, εκτός αν ο επαγγελματικός σκοπός είναι ασήμαντος.

2) Όταν καθορίζεται αν ένα πρόσωπο συμβλήθηκε για σκοπό που μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική του δραστηριότητα υπό την έννοια του άρθρου 13 επ. της Συμβάσεως των Βρυξελλών, δεν είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη οι περιστάσεις που αντικειμενικά μπορούσαν να γίνουν αντιληπτές από τον αντισυμβαλλόμενο, εκτός αν ο καταναλωτής παρουσιάστηκε σαν να ενεργεί υπό την επαγγελματική του ιδιότητα και ο αντισυμβαλλόμενος καλόπιστα δεν είχε κανένα λόγο να πιστέψει κάτι διαφορετικό.

3) Πρέπει να θεωρείται κατά το άρθρο 13, σημείο 3, στοιχείο α', της Συμβάσεως των Βρυξελλών ότι πριν από τη σύναψη μιας συμβάσεως έγινε διαφήμιση στο κράτος κατοικίας του καταναλωτή όταν ο προμηθευτής προηγουμένως διαφήμισε αγαθά ή υπηρεσίες στο κράτος αυτό, ακόμη και αν δεν ανέφερε τα συγκεκριμένα προϊόντα που απέκτησε ο καταναλωτής.

4) Όταν ένας καταναλωτής λαμβάνει από τηλεφώνου στο κράτος κατοικίας του ειδική προσφορά από προμηθευτή που βρίσκεται σε άλλο συμβαλλόμενο κράτος και μετά λαμβάνει από τον προμηθευτή αυτόν τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που προσφέρθηκαν κατ' αυτόν τον τρόπο, πρέπει να θεωρείται ότι πριν από τη σύναψη της συμβάσεως έγινε ειδική προσφορά υπό την έννοια του άρθρου 13, σημείο 3, στοιχείο α', της Συμβάσεως των Βρυξελλών ακόμη και αν οι όροι της συμβάσεως αυτής βασίστηκαν σε μεταγενέστερη προσφορά που δεν ελήφθη στο κράτος κατοικίας του καταναλωτή.

5) Κατά το άρθρο 13, σημείο 3, στοιχείο β', της Συμβάσεως των Βρυξελλών, ο καταναλωτής τελεί στο κράτος κατοικίας του τις πράξεις που είναι απαραίτητες για τη σύναψη μιας συμβάσεως όταν από το κράτος αυτό ανακοινώνει ότι δέχεται μια προσφορά, ανεξαρτήτως του τόπου όπου έγινε η προσφορά και του μέσου επικοινωνίας που χρησιμοποιήθηκε.»